

Miljøverndepartementet
Postboks 8013 Dep.

0030 OSLO

Vår dato:
08.07.2002

Vår referanse:
200102635-8

Deres dato:
28022002

Deres referanse:
2002-458-1
K/Thg/tla

Arkivnr.:
021

Org. nr.:
004 002 053

Høring av NOU 2002:1 - Fortid former framtid - utfordringer i en ny kulturminnepolitikk

Vi beklager at vår uttalelse er forsinket med bakgrunn i at politisk behandling etter Fylkesrådets møteplan først kunne finne sted på møte den 01.07. 2002, jfr. oversendt e-mail av 28.06 2002. Følgende vedtak ble fattet av Fylkesrådet:

1. Utredningen definerer viktige hovedmål for kulturminnepolitikken, men mulighetene for resultatoppnåelse avhenger i stor grad av tilgjengelige ressurser. Det misforhold mellom ansvar og oppgaver og tilgjengelige ressurser og bemanning som det pekes på i utredningen, påvirker fylkeskommunens muligheter til å bidra til oppfylling av disse målene.
2. Utredningens perspektiv på mangfold og ulike historiske og kulturelle helhetsspektiver er viktig og er i samsvar med Nordland fylkeskommunes egen kulturminnepolitikk slik denne nedfelles i Kulturminneplan for Nordland 2002-2006.
3. Fylkesrådet støtter utvalgets forslag om adgang til å prosentligne fredede og spesialregulerte eiendommer, samtidig som det gis adgang til direkte fradrag for vedlikeholdsutgifter slik dette ellers praktiseres. Fylkesrådet er uenig i at det tilsvarende kun skal være fradragsberettigelse for kostnader som overstiger kr. 10.000,- og tilrår at grensen bør senkes til maksimum kr. 3.000,- Det bør også tillegges et punkt i selvangivelsen om slike forhold, og krav om fradrag må dokumenteres på lik linje med andre særfradrag.
4. Fylkesrådet er uenig i utredningens avgrensning til fire eiergrupper (kap. 5.1); eiere av eiendommer regulert etter Plan- og bygningslovens § 25.6 – Spesialområde med formål bevaring bør også inkluderes. Tilsvarende bør det fokuseres (kap. 5.2) på at støtteordningene for eiere av slike eiendommer er vesentlig dårligere enn for eiere av fredede bygninger og anlegg.
5. Fylkesrådet støtter utredningens fokus på viktighet av medforvaltning.
6. Fylkesrådet støtter utredningens forslag om at staten skal dekke eiernes merkostnader i forbindelse med krav som fordyrer arbeid med vedlikehold og istandsetting av vedtaks- og automatiske fredete bygninger og anlegg, samt tilsvarende forslag om større statlig finansiering av registreringer og dekning av utgifter i forbindelse med arkeologiske utgravninger ved mindre private tiltak.
7. Fylkesrådet anbefaler at geografisk betingede ulikheter i eiere og tiltakshaveres kostnader i forbindelse med fylkeskommunenes arkeologiske registreringer og befaringer søkes utjevnet

på landsbasis, ettersom dette medfører tildels store skjevheter i kostnadsbelastning av tiltakshavere fra fylke til fylke.

8. Fylkesrådet understreker betydningen av å utvikle et bedre systematisert samarbeid mellom fylkene og museene omkring formidling, bevaring og konservering. Et aktivt samarbeid bør dessuten finne sted mellom fylker, kommuner og frivillige organisasjoner i arbeid med regionale kulturminneplaner, skjøtsels- og vedlikeholdsplaner.
9. Fylkesrådet støtter utredningens fokus på integrering av kulturminnefeltet i lærerutdanning og skoler.
10. Fylkesrådet understreker betydningen av at fylkeskommunal kompetanse utnyttes i utvikling av kulturminnerelatert utdanning på universitet/høgskoler
11. Fylkesrådet ser det som en mangel ved utredningen av NIKUs rolle som både premissleverandør og tilbyder av konserveringstjenester til Riksantikvaren ikke er nærmere utredet. Like fullt må det søkes løsninger i samarbeid mellom Riksantikvaren, NIKU og andre private og offentlige aktører innbefattet fylkeskommunen, for å løse dagens konserveringsbehov.
12. Fylkesrådet fastholder den vurdering som tidligere er gitt av Nordland Fylkeskommune i spørsmål om økt satsning på kulturminneforvaltning i kommunesektoren; det er viktig å delegerer størst mulig myndighet til kommunalt beslutningsnivå. Men det er en betingelse at de faglige forutsetninger for å løse oppgavene er til stede. Dette er ikke tilfelle i dag.

Som bakgrunn for vedtaket vedlegges utredningen. Uttalelsen vil også bli oversendt i elektronisk form.

Med hilsen

Egil Murud
Avdelingsleder

Eva W. Sætersdal
Arkeolog

Vedlegg: Utredning til Fylkesrådet

Gjenpart: Sametingets miljø og kulturvern avdeling, Drag
Sametingets miljø og kulturvern avdeling, Snåsa
Finnmark fylkeskommune
Troms fylkeskommune
Nord-Trøndelag fylkeskommune
Riksantikvaren

UTREDNING

Innledning

Stortinget anbefalte våren 1998 å nedsette et offentlig utvalg for å utrede en ny kulturminnepolitikk. Bakgrunnen for oppnevningen av kulturminneutvalget var Stortingets behandling våren 1998 av St.meld. nr. 58 (1996-97) *Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling - Dugnad for framtida*. Stortingsflertallet la til grunn at dagens kulturminnepolitikk ikke var tilstrekkelig for å sikre vår felles kulturarv for kommende generasjoner. De mente det var behov for en grundig vurdering av mål, strategier og virkemidler. Det ble lagt vekt på at kulturminnepolitikken bør utøves i et nært samarbeid mellom offentlige myndigheter og private interesser. Anbefalingen ble fulgt opp av Regjeringen Bondevik I. *Kulturminneutvalget* ble oppnevnt ved kongelig resolusjon av 9. april 1999 for å utrede mål, strategier og virkemidler i kulturminnepolitikken. Kulturminneutvalgets utredning NOU 2002:1 *Fortid former framtid – utfordringer i en ny kulturminnepolitikk* ble overlevert miljøvernministeren 21. desember 2001. Utredningen er sendt ut på høring med frist den 28.06.2002.

Utrykte vedlegg:

Miljøverndepartementets brev av 28.02.2002-06-11

Trykte vedlegg:

NOU 2002:1 *Fortid former framtid – utfordringer i en ny kulturminnepolitikk*

Bakgrunn

Sammendrag av utredningens innhold:

I sitt mandat ble utvalget bedt om å vurdere videreutvikling av kulturminnepolitikken, med særlig vekt på:

- perspektivet på kulturminner som ressurs for samfunnet
- vern og forvaltning av fredete og bevaringsverdige kulturminner
- eieres rolle og situasjon
- kommunenes og organisasjonenes rolle i kulturminnearbeid
- nettverksbygging
- staten som eier
- organiseringen av kulturminneforvaltningen på fylkesnivå, herunder også samisk kulturminneforvaltning
- internasjonalt kulturminnesamarbeid, med spesiell vekt på utviklingssamarbeid

Utredningen er delt i to hoveddeler:

Del I: Verdigrunnlag og hovedlinjer i en ny kulturminnepolitikk

Del II: Forslag til tiltak

I vedleggene 2-5 beskrives dagens situasjon når det gjelder overordnede rammer i kulturminnepolitikken, tilstanden til ulike kategorier kulturminner og kulturmiljøer, ressurs situasjonen, og det gis en historisk oversikt over utviklingen av den offentlige kulturminneforvaltningen.

I *kapittel 1* presenteres kort hovedstrategier fra utvalgets flertall, samt mandat, sammensetning og rammevilkårene for utvalgets arbeid.

I *kapittel 2* framheves verdier knyttet til kulturminner og kulturmiljøer. Hva kan kulturminner og kulturmiljøer fortelle, hvor befinner de seg i hverdagslandskapet og hvordan kan de samme kulturminner eller kulturmiljøer gi forskjellige opplevelser og kunnskap til ulike personer. Det legges vekt på at forskjellige mennesker og grupper i samfunnet måler verdier etter ulike skalaer, fordi de ofte har ulike interesser og forskjellig verdisyn. Ikke alle har de samme mulighetene til å bli hørt i den offentlige debatten, eller til å få gjennomslag for sine synspunkter eller interesser. Kulturminnepolitikken må basere seg på et bredt perspektiv som tar hensyn til både det allmenne og det spesielle, og som sikrer et bredt og mangfoldig utvalg av kulturminner og kulturmiljøer..

I *kapittel 3* presenteres visjonen og målene til utvalgets flertall. Visjonen for framtidens kulturminnepolitikk er "*Kulturminner og kulturmiljøer - kilder til opplevelse, utvikling og verdiskaping*". For å nå denne visjonen er det utarbeidet fem mål:

1. Kulturminner og kulturmiljøer viser et historisk, kulturelt og materielt mangfold.
2. Samvirket mellom mennesker og kulturminner skaper verdier, kunnskap og opplevelser.
3. Sammenhengen mellom natur og kulturminner stimulerer til bærekraftig ressursforvaltning.
4. Det er likeverd i samspillet mellom offentlige og private aktører.
5. De økonomiske rammene står i forhold til oppgavene.

Videre presenteres hovedstrategier og hovedområder som utvalgets flertall mener må legges til grunn for å nå visjonen og målene. Dette utdypes i *tiltakskapitlene 4-13*.

I *kapittel 4* beskrives kulturminner og kulturmiljøers betydning som verdier i lokalsamfunnene, der mennesker har sin tilhørighet. Kapitlet konkretiserer flere av de perspektiver som trekkes opp i verdikapitlet (*kap. 2*), og det foreslås tiltak med sikte på å øke engasjementet for å ta vare på disse verdiene. Det legges vekt på at lokalsamfunn må settes i stand til å være en pådriver og en påvirker med reell innflytelse på utforming og bruk av omgivelsene. Dette gjelder både i forbindelse med arealplanlegging og i tilrettelegging og formidling av kulturminneverdier. Betydningen av å bygge nettverk, som blant annet trekker inn frivillige organisasjoner og museer, trekkes også fram.

I *kapittel 5* gjennomgås situasjonen for private eiere av fredete kulturminner og kulturmiljøer og for samiske rettighetshavere og brukere. Videre ses det nærmere på statens rolle og ansvar i egenskap av eiere og forvaltere av kulturminner og kulturmiljøer, og på kommunenes økonomiske ansvar for kirker. Ser man bort fra de automatisk fredete kulturminnene, er bare rundt 3000 vedtaksfredet etter kulturminneloven. Målet om å sikre et mangfold av kulturminner og kulturmiljøer er derfor helt avhengig av at eiere flest tar ansvar gjennom daglig bruk, vedlikehold og skjøtsel. Utvalgets flertall foreslår en rekke tiltak knyttet opp mot behovet for å utarbeide en ny kulturminnelov som skal gi større likeverd mellom eiere og den offentlige kulturminneforvaltningen. Det foreslås flere tiltak knyttet opp mot økonomi og kompensasjon for merutgifter. Behovet for styrking av de økonomiske virkemidlene utdypes nærmere i *kapitel 9*. Situasjonen for samiske rettighetshavere og brukere beskrives og det foreslås tiltak knyttet til dokumentasjon av kulturminner og kulturlandskap og til forvaltning av reindriftas kulturlandskap. Når det gjelder staten som eier og forvalter av kulturminner og kulturmiljøer, vektlegges betydningen av at staten går foran som et godt eksempel. Behovet for å få utarbeidet en samlet politikk for statlig eierskap og eiendomsforvaltning understrekes. Kirkene og kirkegårdene er viktige kulturminner, og kommunenes muligheter til å ivareta sine forpliktelser vil være avhengig både av rammevilkårene på kulturminnefeltet og av kommunens økonomi.

I *kapittel 6* er omtalen i stor grad konsentrert om frivillige organisasjoner, men vurderingene og forslagene gjelder alle former for frivillig arbeid. Frivillig innsats har alltid vært en sentral og

viktig forutsetning for å kunne ta vare på kulturarven, både på kulturminnefeltet og i museer. Utvalgets flertall mener det må legges best mulig til rette for at de frivillige organisasjonene får arbeidsvilkår som stimulerer til kreativitet, engasjement og rekruttering. Frivillige organisasjoner omtales også i forbindelse med kulturminnerelatert utviklingsarbeid i *kapittel 13*.

I *kapittel 7* legges det vekt på at den offentlige kulturminneforvaltningen og museene begge arbeider med den materielle kulturarven og at det langt på vei ligger en felles ideologi til grunn for innsatsen i de to sektorene. Det er et stort og uutnyttet potensiale for et styrket samarbeid med museene, som utvalgets flertall mener bør tas i bruk i arbeidet med å ta vare på kulturminner og kulturmiljøer. Museenes rolle som formidler, kunnskapsbank og møteplass trekkes fram spesielt, og situasjonen for museenes kulturhistoriske bygninger omtales. I *kapittel 11* foreslås også en del felles tiltak mellom museene og den offentlige kulturminneforvaltningen når det gjelder konserverings- og håndverkertjenester, og overfor skolen.

I *kapittel 8* vurderes behovet for en egen særlov om kulturminner og kulturmiljøer. Det gis også en vurdering av plan- og bygningsloven som virkemiddel for å ta vare på kulturminner og kulturmiljøer. Utvalgets flertall mener det fortsatt er behov for en egen særlov for kulturminner og kulturmiljøer. Forholdet til plan- og bygningsloven og andre lover på miljøfeltet må ivaretas gjennom en god samordning mellom lovene. Det foreslås å utarbeide en ny kulturminnelov. Hvilke føringer som må ligge til grunn for et slikt arbeid framgår av *kapittel 5*. I forhold til plan- og bygningsloven er planlovutvalget i gang med å revidere dagens lov. Kulturminneutvalgets flertall foreslår en rekke endringer som skal styrke plan- og bygningsloven som virkemiddel i arbeidet med å ta kulturhistoriske hensyn og legge vekt på kulturminner som ressurs. Blant annet legges det vekt på at eiere, organisasjoner og lokalsamfunn må gis anledning til å delta mer aktivt i arbeidet med arealplaner. Forholdet til oppfølging av urfolk og nasjonale minoriteters rettigheter i plan- og bygningsloven er også vurdert. Flere av forslagene følges opp gjennom planlovutvalgets videre arbeid. En presentasjon av gjeldende lovverk er gitt i *vedlegg 3*.

I *kapittel 9* ses dagens økonomiske støtteordninger i forhold til dokumenterte behov. Alle aktørene i kulturminneforvaltningen etterlyser bedre økonomiske ordninger. Tilskuddsmidler, kulturminnefond og særregler for kulturminner og kulturmiljøer i skatte- og avgiftsregelverket er de tre virkemidlene som i hovedsak skal bidra til den offentlige ressursinnsatsen på kulturminnefeltet. Samlet skal disse virkemidlene bidra til at et mangfold av kulturminner og kulturmiljøer blir tatt vare på. Utvalgets flertall foreslår at statlige tilskuddsordninger og skatte- og avgiftsreglene først og fremst skal benyttes til kulturminner og kulturmiljøer som er fredet eller bevaringsregulert. Kulturminnefondet, opprettet med statlige midler, skal fungere som et supplement til statlige tilskudd. Fondet skal ikke komme som en erstatning for det ansvaret staten har for fredete kulturminner og kulturmiljøer. Midler fra fondet skal stimulere til kulturminnetiltak og -aktiviteter regionalt og lokalt, og skal primært gå til kulturminner og kulturmiljøer som ikke er fredet etter kulturminneloven. Det foreslås også endringer i merverdiavgiftsloven og skatteloven for å lette situasjonen for eiere av fredete og bevaringsregulerte kulturminner og kulturmiljøer. I kapitlet presenteres det dessuten ulike modeller som gir eksempler på at det er samfunnsøkonomisk lønnsomt å sikre gode økonomiske rammevilkår for forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer. En presentasjon av dagens ressursituasjon på kulturminnefeltet er gitt i utredningens *vedlegg 5*.

I *kapittel 10* gjennomgås hovedtrekkene i oppgavefordelingen mellom de ulike forvaltningsnivåene. Utvalgets flertall mener det i dagens situasjon først og fremst er viktig å legge vekt på samordnet innsats og samarbeid. Det er ikke behov for noen nye og grunnleggende organisatoriske endringer innenfor den offentlige kulturminneforvaltningen. Det foreslås visse justeringer av oppgavefordelingen og ulike tiltak i forhold til bedre samordning og samarbeid. Behovet for bedre samordning mellom de departementene som har et ansvar for kulturarven,

understrekes også. Omtale av overordnede rammer for dagens kulturminnepolitikk og organisering er gitt i utredningens *vedlegg 3*.

I *kapittel 11* tas det utgangspunkt i at kunnskap er grunnleggende både for å kunne ta vare på kulturminner og kulturmiljøer, og for å skape interesse, engasjement og aktivitet rundt dem. Utvalgets flertall har konsentrert forslagene om tiltak overfor skolen, innenfor håndverkerutdanning og konservatorutdanning, og knyttet til kunnskapsoppbygging gjennom forsknings- og utredningsvirksomhet. Behovet for å etablere kompetansemiljøer for konservator tjenester og håndverkertjenester i hele landet er også gitt en egen vurdering. En del av de tiltakene som foreslås i kapitlet er fellestiltak med museumssektoren. Kapitlet må derfor også ses i sammenheng med *kapittel 8*.

I *kapittel 12* vurderes behov når det gjelder registre og miljøovervåking på kulturminnefeltet. Gode opplysninger om hvilke kulturminner man har, hvor de er og hvilken tilstand de har er et viktig grunnlag for en god kulturminnepolitikk. Registrene og resultatene fra miljøovervåking skal gi bakgrunnsinformasjon for framtidige prioriteringer, knyttet både til arealforvaltning og til sikrings- og beredskapsarbeid. Det er derfor avgjørende at registrene utvikles og gjøres tilgjengelige for alle brukergrupper. Kapitlet må ses i sammenheng med utredningens *vedlegg 4* om registre og tilstanden til kulturminner og kulturmiljøer i dag.

I *kapittel 13* gjennomgås Norges internasjonale kulturminnesamarbeid, knyttet opp mot konvensjonene. Nærmere presentasjon av de konvensjonene Norge har ratifisert er gitt i utredningens *vedlegg 3*. I andre del av kapitlet er kulturminnerettet utviklingssamarbeid vurdert. Selv om de overordnede rammene på feltet er godt gjennomarbeidete og handlingsrettete, er aktivitetsnivået likevel beskjedent. Utvalgets flertall foreslår derfor en del tiltak for å styrke innsatsen både hjemme og ute. Det legges også vekt på at kulturminnerettet utviklingssamarbeid i større grad ses i sammenheng med det generelle utviklingssamarbeidet.

I *kapittel 14* gis en oversikt over økonomiske og administrative konsekvenser av utredningens anbefalinger. Utvalgets flertall anser at en rekke forslag ikke vil kreve økte ressurser, eller at de vil gi effektiviseringsgevinster som er kostnadsbesparende på sikt. Det er ikke foretatt konkrete beregninger av de økonomiske og administrative konsekvenser av anbefalingene. Der utvalgets flertall kommer med forslag som vil kreve økte ressurser, er det ikke presentert alternative forslag som vil kreve mindre eller de samme ressursene. Årsaken er at feltet har stort behov for å tilføres friske midler.

Kapittel 15 er en særmerknad fra utvalgets mindretall, utvalgsmedlemmene Elin Schanche og Christian Sulheim. Disse medlemmene vil ikke tiltre anbefalingene fra utvalgets flertall. Av mandatet fremgår det at utvalget ble bedt om å "Foreta en vurdering av mål, strategier og virkemidler på kulturminnefeltet ...". Dette må forstås som at regjeringen ønsker en grundig gjennomgang av kulturminneområdet. Etter disse medlemmenes syn har ikke utvalget foretatt dette. Det er ikke utarbeidet et tilstrekkelig faglig grunnlag som det kan trekkes forsvarlige og godt begrunnede konklusjoner fra. Disse medlemmene har forsøkt å vinne tilslutning for sine synspunkter uten å lykkes. Ettersom det er et stort sprik mellom flertallets og disse medlemmenes synspunkter, finner de ikke å kunne slutte seg til tilrådingene fra utvalgets flertall. Mindretallets særmerknad er inntatt i sin helhet som kapittel 15.

Problemstilling

Nordland fylkesting vedtok i juni 2001 *Museumsplan for Nordland 2001-2005* og i april 2002 *Fortellinger om Nordland – Kulturminneplan for Nordland 2002-2006*. Plandokumentene trekker opp sentrale linjer i Nordland fylkeskommunes syn på en fremtidig kulturminnepolitikk. Ettersom Kulturminneutvalgets utredning er svært omfattende, er det spesielt viktig å vektlegge de aspekter som har nær sammenheng med nevnte plandokumenter. Miljøverndepartementet ber i sitt oversendelsesbrev av 28.02.2002 om at utredningen behandles med vekt på følgende punkter og disposisjon.

1) Utredningens mål, strategier og innsatsområder som grunnlag for en framtidsrettet kulturminnepolitikk

Utredningen (kap. 3.3) har som visjon for en ny kulturminnepolitikk; *Kulturminner og kulturmiljøer – kilder til opplevelse, utvikling og verdiskaping*. Den bygger på følgende mål:

1. Kulturminner og kulturmiljøer viser et historisk, kulturelt og materielt mangfold
2. Samvirket mellom mennesker og kulturminner skaper verdier, kunnskap og opplevelser
3. Sammenhengen mellom natur og kulturminner stimulerer til en bærekraftig ressursforvaltning
4. Det er likeverd i samspillet mellom offentlige og private aktører
5. De økonomiske rammene står i forhold til oppgavene

Dette er viktige hovedmål selv om de er såpass generelle at de først og fremst må anses å betegne en etterstrebet idealtilstand, og i mindre grad er egnet som målbare størrelser for resultatoppnåelse. Muligheter for resultatoppnåelse vil ikke minst avhenge av tilgjengelige ressurser. Utredningen (kap. 3.2) fremhever at "det mest iøyefallende ved dagens situasjon er behovet for et betydelig økonomisk løft, slik at kulturminner som er fredet eller vernet, kan forvaltes på en god måte". Dette omfatter i mange tilfeller kulturminner som anses å ha *nasjonal* verdi utover det regionale nivå. Utredningen peker videre på misforholdet mellom ansvar og oppgaver og tilgjengelige ressurser i den offentlige forvaltningen, der bemanningssituasjonen fører til at viktige ansvarsområder nedprioriteres og oppgaver forblir uløste. Dette er sentrale problemstillinger sett fra et fylkeskommunalt ståsted.

2) Hvordan legge til rette for aktiv bruk og ivaretagelse av mangfoldet i kulturarven?

Utredningen vektlegger at det faglige grunnlaget i kulturminnepolitikken må bygges på mangfold og at det må være rom for ulike historiske og kulturelle helhetsspektiver. Alt kan ikke tas vare på og ulike kulturminner og kulturmiljøer krever ulike former for forvaltning av offentlige og private aktører. Behovet for bredere og mer åpen debatt om verdispørsmål og prioriteringer i kulturminnepolitikken understrekes. Utredningen fremhever at engasjement i kulturminnene skapes gjennom opplevelse av at de har betydning for enkeltmenneskene og for deres historie. Gjennom vektlegging av miljømessige sammenhenger kan kulturminner også være viktige kilder til kunnskap om bærekraftig ressursforvaltning. Det understrekes bl.a. at offentlige myndigheter bevisst må prioritere hva de skal satse på og at de i større grad må "legge ulike historiske og kulturelle helhetsspektiver, eller valg av tema, til grunn for en slik prioritering" (kap. 3.3). Nordland fylkeskommune har gjennom *Kulturminneplan for Nordland 2002-2006* vektlagt tilsvarende perspektiver; "*Forvaltningsapparatet – enten det er på nasjonalt, regionalt eller lokalt nivå – må som grunnlag for vern kunne definere og ikke minst forklare hva som er viktige og verdifulle kulturspor*". Gjennom et perspektiv på mangfold har fylkeskommunen i sin kulturminnepolitikk valgt å fokusere på betydningen av kulturminnene som formidlere av de mange "*fortellinger*" som utgjør bakgrunnen for dagens situasjon:

"Dette innebærer å fremme en helhetlig forståelse av forhistoriske og nyere tids kulturminner, og de sammenhenger og prosesser over tid som har bidratt til å forme Nordland frem til i dag.

Med bakgrunn i den eksisterende variasjon og bredde i historie, kultur og livsvilkår innenfor fylket som helhet, må fortellinger av betydning for de enkelte lokalsamfunn i Nordland identifiseres. Eksempler på aktuelle tema kan være nærings- og produksjonshistorie, bosettingshistorie, håndverkstradisjon osv. Kulturminnene må derfor relateres til natur- og kulturmiljøer, nærings- og kunnskapstradisjoner, historisk og muntlig tradisjon av betydning for deres forståelse og/eller opprettholdelse. Dette arbeidet fordrer bred diskusjon og kunnskapsutveksling mellom ulike samarbeidspartnere på lokalt og regionalt nivå, så vel som mellom ulike fagmiljø”.

I praksis vil fylkeskommunen bidra til dette gjennom utarbeidelse av regionale kulturminneplaner for definerte regioner innenfor fylket, der prioriteringer og virkemidler for vern og formidling knyttes til utvalgte, fokuserte tema – *fortellinger*. Planene utvikles gjennom bredt anlagt samarbeid med kultur-, miljøvern og landbruksmyndigheter og forvaltning på ulike nivå, samt fagmiljøer og lokale krefter. Kommunene og museene vil være spesielt viktige samarbeidspartnere.

3) Kulturminner og kulturmiljøer som grunnlag for verdiskaping

Utredningen vektlegger betydningen av gode økonomiske rammevilkår og foreslår en vesentlig styrking av dagens tilskuddsordninger, etablering av kulturminnefond og særregler i skatte- og avgiftssystemet for kulturminner og kulturmiljøer.

Spesielt er det viktig å fokusere på betydningen av forbedrede og forenklede regler i skattelovgivningen. Slik dette praktiseres i dag er det for tungvint og fører til at mange eiere av fredede og spesialregulerte eiendommer ikke får de fradrag de rettelig har krav på etter dagens lovgivning. Utvalgets forslag om adgang til å prosentligne slike eiendommer; samtidig som det gis adgang til direkte fradrag for vedlikeholdsutgifter slik det ellers praktiseres (jfr. Skattelovens § 7-13) er derfor viktig. Utvalget foreslår tilsvarende at det kun skal være fradragsberettigelse for kostnader som overstiger kr. 10.000,-. Denne grensen bør imidlertid senkes til maksimum kr. 3.000,- for å gi effekt også for mindre bemidlede eiere. Spesielt vil dette omhandle eiere av spesialregulerte eiendommer, siden disse ofte ikke vil kunne påregne offentlige tilskudd i samme grad som eiere av fredede bygninger og anlegg. Det foreslås forøvrig at det bør tillegges et punkt i selvangivelsen om slike forhold spesielt (jfr. Selvangivelsens kap. 3.5, *Særfradrag*). Krav om fradrag bør selvfølgelig dokumenteres på lik linje med andre særfradrag.

4) Eiernes og brukernes rolle og situasjon i kulturminnearbeidet

Utvalget har valgt en avgrensning til fire eiergrupper (*kap. 5.1*);

- private som eier automatisk fredete eller vedtaksfredete kulturminner og kulturmiljøer
- samiske rettighetshavere og brukere av kulturminner og kulturmiljøer
- staten som eier av bygninger og anlegg
- kommunen som økonomisk ansvarlig for å vedlikeholde og sette i stand kirker

Her mangler en viktig eiergruppe – eiere av eiendommer regulert etter Plan- og bygningslovens (PBL) § 25.6; Spesialområde med formål bevaring. Under *kap. 5.2. - Private eiere*, burde det tilsvarende vært fokusert på at støtteordningene for eiere av slike eiendommer er vesentlig dårligere enn for eiere av fredede bygninger og anlegg. Nordland fylkeskommune registrerer derfor jevnlig at slike eiendommer ofte ikke blir vedlikeholdt; på tross av reguleringsvedtaket. Offentlige myndigheter har ingen hjemmel til å foreta seg noe med dette før bygningen i henhold til bestemmelsene i PBL utgjør en fare for publikum. Da er det ofte for sent.

Utredningens fokus på *medforvaltning* eller samforvaltning – forvaltningsordninger som tar sikte på å skape deltakerdemokrati og inkludere og ansvarliggjøre brukerne av ressursene som det offentlige forvalter (*kap. 2.4*) – synes positivt. Forslag om at staten skal dekke eiernes

merkostnader i forbindelse med krav som fordyrer arbeid med vedlikehold og istandsetting av vedtaks- og automatiske fredete bygninger og anlegg synes konstruktivt. Det samme gjelder forslag om større statlig finansiering av registreringer, og dekning av utgifter i forbindelse med arkeologiske utgravninger ved mindre private tiltak. Dagens geografisk betingede variasjon i eiere og tiltakshaveres kostnader i forbindelse med fylkeskommunenes arkeologiske befaringer og registreringer bør også utjevnes, ettersom dette medfører tildels store skjevheter i kostnadsbelastning fra fylke til fylke.

5) Partnerskap og samarbeid

Kulturminneutvalgets flertall anbefaler at "Museenes rolle som møteplass og deres kompetanse på dokumentasjon, bevaring, forskning og formidling videreutvikles og aktiviseres i større grad innenfor kulturminnearbeidet". *Kulturminneplan for Nordland 2002-2006* fremhever betydningen av å utvikle et bedre systematisert samarbeid med museene omkring formidling, bevaring og konservering. *Museumsplan for Nordland 2001-2005* understreker også betydningen av museenes rolle i det lokale kulturvernarbeidet, noe som forutsetter at museene involveres i kommunal planlegging på dette området. Det må skapes bevissthet om hva som er museenes rolle i dette arbeidet i forhold til den offentlige forvaltning. Museumsplanen understreker også museenes rolle innen bygningsvernet:

"Ved siden av utfordringen med å sikre en representativ dokumentasjon og formidling av fylkets bygningshistorie, representerer museumsvesenet en mulighet til å utvikle en faglig konsulenttjeneste for offentlige, frivillige og private interesser på bygningsvernfronten. Innsatsen på dette feltet i Nordland bør inngå som en del av et nasjonalt og internasjonalt samarbeid med museer, faglige forvaltningsorganer og relevante undervisnings- og forskningsmiljøer ved universitet og høyskoler".

Også kommuner og frivillige organisasjoner er viktige samarbeidspartnere i arbeid med regionale kulturminneplaner, skjøtsels- og vedlikeholdsplaner.

6) Kompetanseoppbygning og utdanning

Utvalgets flertall fremhever betydningen av bred satsning på utdanning, kunnskapsutvikling og formidling med god kvalitet (*kap. 11.1*). Blå understrekes betydningen av kulturminneundervisning som del av lærerutdannelsen og at kulturminnefeltet trekkes inn i prosjekter slik som *Den kulturelle skolesekken*. I arbeidet med *Den kulturelle skolesekken* utreder Nordland Fylkeskommune i dag muligheter for samarbeid med bl.a. Høgskolen i Bodø om integrering av utdanningstilbud til både lærere og elever med utgangspunkt i kulturminner i Nordland.

Nordland fylkeskommune er videre i ferd med å inngå forpliktende avtale med Riksantikvaren og Høgskolen i Bodø om etablering av høgskolestudium i kulturminneforvaltning (*jfr. kap. 11.6.2*). Dette vil være et viktig tiltak for å heve kompetansenivået blant saksbehandlere i offentlig sektor, i tillegg til at man også utdanner studenter i offentlig forvaltning med vekt på kulturminneforvaltning. I utvikling av kulturminnerelatert utdanning og etterutdanning på universitet/høgskoler er det viktig at fylkeskommunal kompetanse benyttes.

Utvalget ser det som viktig å sikre forutsigbarhet i tildelingen av kulturvernmidler; ut over et år av gangen. Dette vil bidra til å sikre oppbyggingen av kompetanse innenfor bygningshåndverk ved at fagmiljøet ikke splittes opp etter kun kort tid. Det bør dessuten gjennom håndverksfagene ved videregående skoler fokuseres i større grad enn tidligere på at alle bygninger; også fredede og verneverdige, trenger vedlikehold og pleie. Det bør videre undervises spesielt i FDV-systemer (forvaltning, drift, vedlikehold); ikke bare i bygging av nye hus.

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) er en vesentlig leverandør i Norge av det som omfattes av kapitteloverskriften *Kunnskap, forskning og kunnskapsspredning (kap. 11)*. Det er en mangel ved utredningen at NIKUs rolle i dette bildet ikke er utredet. NIKU er en meget viktig aktør i konserveringen av svært mange av Norges mest verdifulle kulturminner. I tillegg utfører NIKU svært mye forskning omkring kulturminner. Det er betenkelig at NIKU har en rolle som premissleverandør for Riksantikvaren i mange saker, samtidig som instituttet også inngir anbud på konkrete konserveringsoppdrag i konkurranse med private firma, innenlands og utenlands. Dette er en praksis og sammenblanding av roller som kan synes uheldig. NIKU har like fullt et meget høyt kompetansenivå som bør utnyttes effektivt. Det bør derfor åpnes for et samarbeid mellom Riksantikvaren, NIKU og andre aktører, private og offentlige, for å løse flere konserveringstiltak enn hva tilfellet er i dag. Dette er imidlertid et meget komplisert tema ettersom mangelen på kvalifiserte konservatorer er stor. Mange saker kan imidlertid løses av fagpersoner fra håndverksfagene med relevante tilleggskunnskaper, i samarbeid med Riksantikvaren. Nordland fylkeskommune har selv slik kompetanse innenfor malt dekor, og har på den måten løst en lang rekke større og mindre konserveringsoppgaver, som regel i nær kontakt med og i samarbeid med Riksantikvaren. I vanskelige saker som krever høyere kompetanse har fylkeskommunen også knyttet til seg et privat konserveringsfirma for veiledning og rådgivning.

7) Mindretallets særmerknad

Et mindretall på to vil ikke tiltre anbefalingene fra utvalgets flertall og deres særmerknad er i sin helhet tatt inn i utredningens kapittel 15. Mindretallet anser bl.a. at utvalget ikke har utarbeidet et tilstrekkelig faglig grunnlag for å kunne trekke forsvarlige og velbegrunnede konklusjoner og at det ikke er tilstrekkelig dokumentert at dagens tilstand er utilfredsstillende. Mindretallets innvending er forståelig på bakgrunn av utredningens relativt generelle karakter og sluttsatser, men det synes like fullt riktig å forholde seg til den bredere fremstilling og vurdering som fremlegges gjennom flertallets innstilling.

8) Kommuneprosjektet

Miljøverndepartementet ba i brev av 03.09.2001 om innspill fra fylkeskommunen vedrørende økt satsing på kulturminneforvaltning i kommunesektoren. Fylkeskommunen ga sin politiske vurdering av prinsipielle sider ved saken i brev til Miljøverndepartementet av 12.12.2001; "Nordland fylkeskommune mener i prinsippet at det er viktig å delegere størst mulig myndighet til kommunalt beslutningsnivå. Men det er en betingelse at de faglige forutsetninger for å løse oppgaven er til stede. Ytterligere delegering fra regionsnivå er derfor utenkelig med dagens økonomiske og faglige situasjon i Nordlandskommunene".

Konsekvenser

Gjennomføring av utredningens målsettinger vil medføre et viktig og betydelig løft for kulturminnefeltet. Utvalgets flertall foreslår at alle anbefalinger som har direkte økonomiske konsekvenser, enten dekkes gjennom økte statlige tilskuddsordninger via kulturminnefondet, eller ved hjelp av fradrag eller fritak gjennom skatte- og avgiftssystemet.

Oppsummering

Visjon og målsettinger fremlagt gjennom Kulturminneutvalgets utredning representerer viktige mål å strekke seg etter i framtidens kulturminnepolitikk. Fylkeskommunens mulighet til å bidra til en slik måloppnåelse vil avhenge av hvorvidt det oppnås en bedre balanse i forholdet mellom ansvar og oppgaver og tilgjengelige ressurser. Utredningens perspektiv på mangfold og ulike historiske og kulturelle helhetsspektiver knyttet til kulturminnene er i tråd med Nordland fylkeskommunes egen politikk på feltet, slik denne nedfelles i plandokumenter. Kulturminnene i dagens multikulturelle samfunn skal ikke lengre i første rekke gi stemme til "fortellingen om Norge" som lenge sto sentralt i nasjonsbyggingen, men skal bidra til å frembringe mange og ulike *fortellinger* – om hvorfor vi er slik vi er i dag. Disse gir grunnlag for kontinuerlig refleksjon over egen regional og nasjonal selvforståelse, så vel som over tilhørighet i en større global sammenheng. Kulturminner må derfor ikke betraktes som endelige avklarte historiske uttrykk, men heller som fortellere av fortellinger som kan tolkes igjen og igjen, slik det fremheves i *Kulturminneplan for Nordland 2002-2006*.

Et viktig fokus i utredningen er medforvaltning – forvaltningsordninger som tar sikte på å skape deltakerdemokrati og inkludere og ansvarliggjøre brukerne av ressursene som det offentlige forvalter. For reelt å lette eierne og brukernes situasjon er støtteordninger og forbedringer og forenklinger i skattelovgivningen av stor betydning. Museene har en sentral rolle i kulturminnearbeidet, og det må arbeides for et bedre systematisert samarbeid mellom fylkeskommunen og museer i formidling, bevaring og konservering av kulturminnene. Det må skapes bevissthet om hva museenes rolle i kulturminnearbeidet er i forhold til den offentlige forvaltning. Satsning på utdanning, kunnskapsutvikling og formidling er viktig og det søkes å bidra til dette gjennom samarbeid mellom Fylkeskommunen, Riksantikvaren og Høgskolen i Bodø om prosjekter slik som Den kulturelle skolesekken og etablering av høgskolestudium i kulturminneforvaltning.

Det kan synes uheldig at Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) tilsynelatende dobbeltrolle både som premissleverandør og som leverandør av konserveringstjenester overfor Riksantikvaren i en rekke saker ikke drøftes av Kulturminneutvalget. Det må videre søkes etter løsninger i samarbeid mellom Riksantikvaren, NIKU og andre private og offentlige aktører for å bedre på dagens situasjon hva gjelder muligheter for å gjennomføre konserveringstiltak og mangel på kvalifisert fagpersonell til å utføre oppgavene. Som ledd i en bedre forvaltning av kulturminnene kan overføring av oppgaver til kommunalt beslutningsnivå være et viktig virkemiddel, men det krever at de faglige og økonomiske forutsetningene for dette er tilstede, noe som for Nordlands del ikke er tilfelle i dag.